

ВІДГУК

офіційного опонента доктора економічних наук, професора Михайлової Любов Іванівни на дисертаційну роботу Бабан Тетяни Олександрівни на тему: «Розвиток експортного потенціалу аграрних підприємств на ринку зерна ячменю», подану до захисту у спеціалізованій вченій раді К 18.819.03 у Таврійському державному агротехнологічному університеті на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)

1. Актуальність теми дослідження та її зв'язок з напрямками науково-дослідних робіт

Продукція сільського господарства впродовж останніх років стала однією з головних статей вітчизняного експорту, завдяки чому аграрний сектор перетворився в найпотужнішого постачальника валютних надходжень в Україну. Водночас аграрні підприємства, що займаються виробництвом експортоорієнтованої сільськогосподарської продукції, практично позбавлені основних доходів від здійснення зовнішньоекономічної діяльності. Зважаючи на те, що основними експортерами сільськогосподарської продукції є посередницькі компанії, зокрема, головними зерно трейдерами країни є агроходинги, аграрні підприємства отримують лише незначну частку доходу. Така ситуація спричинює неможливість їх повноцінного розвитку. Це стосується вітчизняних аграрних підприємств-виробників ячменю, які ще декілька років тому забезпечували достатні обсяги виробництва зерна, що дозволяло країні його експортувати та займати перші позиції на світовому ринку. В зазначених умовах набуває особливої актуальності вирішення проблемних питань розвитку експортного потенціалу аграрних підприємств на ринку зерна ячменю з огляду на повноцінну реалізацію їх економічних інтересів.

Дисертаційна робота виконана у відповідності до планів науково-дослідних робіт Харківського національного технічного університету сільського господарства ім. П. Василенка за темами: «Формування механізму інноваційного розвитку та підвищення ефективності агропромислового виробництва в умовах глобалізації» (номер державної реєстрації 0110U006613, 2011-2015рр.) та «Теоретико-методологічне забезпечення сталого розвитку аграрного сектору в умовах глобалізації як основи продовольчої безпеки» (номер державної реєстрації 0116U005795, 2016-2020рр.), в рамках яких автором досліджено методичні засади оцінювання експортного потенціалу та обґрунтовано напрями його нарощування в аграрних підприємствах на ринку зерна ячменю.

Вказане переконує в актуальності обрання теми дисертації, ідентифікації предметно-об'єктної сфери, мети та завдань представленого дослідження.

2. Ступінь обґрунтування і достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Ознайомлення з дисертаційною роботою Бабан Т.О., авторефератом та опублікованими працями автора дає змогу стверджувати, що наукові положення, висновки і рекомендації, викладені у роботі, обґрунтовані на достатньому науковому рівні.

Структура дисертації, що складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури до кожного розділу, додатків, відповідає колу окреслених завдань та логіці дослідження. Послідовність відображеного матеріалу не викликає зауважень.

Достовірність основних результатів дослідження також підтверджується використанням діалектичного методу пізнання та системного і комплексного підходів. В роботі використано широкий спектр загальнонаукових та спеціальних методів наукових досліджень: монографічний, спостереження та економічного аналізу, монографічний. Також застосовано економіко-статистичний метод (динамічних рядів, аналітичного групування тощо), графічний метод, економіко-математичного моделювання та інші.

Автором аналітично опрацьовано достатню кількість літературних джерела по темі дисертації, використані офіційні матеріали міжнародних економічних організацій, наукові дослідження українських та вітчизняних України, а також значний обсяг статистичної інформації та первинних даних аграрних підприємств.

Результати дослідження були широко оприлюднені на науково-практичних конференціях у 2012-2017 роках в містах України (Івано-Франківськ, Київ, Львів, Мелітополь, Полтава, Харків) та м. Моррісвілл (США).

Вищевикладене свідчить про достатню обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації Бабан Тетяни Олександрівни.

3. Оцінка змісту та наукової новизни дисертаційної роботи

Ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи та викладеними положеннями, що містять наукову новизну, формує приємне враження саме наявності аналітичності авторського підходу у викладенні та узагальненні

поглядів вчених, які супроводжуються обґрунтованою оцінкою та умовиводами дисертантки.

В дисертаційному дослідженні здійснено глибоке та ґрунтовне дослідження виробництва ячменю у світі і в Україні з виокремленням чинників та виявленням їх впливу на формування експортного потенціалу аграрних підприємств на ринку ячменю.

Дисертант провела системне дослідження кон'юнктури світового зернового ринку з оцінкою попиту та пропозиції, волатильності цінових змін, насиченості ринку, кон'юнктурних змін, виявивши та охарактеризувавши тренди на ринку ячменю.

Підсумовуючи основні висновки і результати дисертаційної роботи, а також особистий внесок здобувача у дослідження обраної нею проблеми, можна зазначити, що у дисертаційній роботі сформульовано та обґрунтовано сукупність положень, які характеризуються науковою новизною і свідчать про особистий внесок її автора у розвиток економічної науки. Мають вагому теоретичну та практичну цінність такі пункти наукової новизни:

1) опрацьовано концептуальні засади ідентифікації та оцінки експортного потенціалу аграрних підприємств на ринку зерна ячменю на основі синтезу різних підходів вчених, а також встановлення взаємозв'язків експортного потенціалу підприємства з іншими компонентами в структурі його економічного потенціалу, що безумовно створює новий додаток знань до розв'язання проблеми оцінювання експортного потенціалу аграрних підприємств (С. 45-48);

2) викладено методичний підхід до класифікації чинників розвитку експортного потенціалу аграрних підприємств шляхом застосування критерію їх віднесення до зовнішнього та внутрішнього середовища суб'єкта економічних відносин, а також критерію інтенсивності впливу на формування і реалізацію можливостей виробництва продукції та її експорту (С. 51-52);

3) запропоновано методичні засади відносної оцінки експортного потенціалу, в яких передбачено адаптування графоаналітичного методу діагностики «Квадрат потенціалу» для ідентифікації експортних можливостей сільськогосподарських підприємств-виробників ячменю (С. 80-83, 147-153);

4) доповнено сутнісно-змістове тлумачення економічної категорії «експортний потенціал», яка розглядається як сукупність ресурсів та факторів, ефективне поєднання яких зумовлює можливості підприємства виробляти та реалізовувати продукцію на зовнішні ринки при збереженні економічної та екологічної безпеки країни (С. 45);

5) обґрунтовано доцільність створення організаційної платформи узгодження та захисту економічних інтересів аграрних підприємств-експортерів

зерна ячменю у формі регіонального союзу сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів (С. 214-215).

4. Практичне значення роботи і використання результатів дослідження

Сформульовані автором у дисертації теоретичні положення, висновки і рекомендації є достатньо аргументованими; побудовані на глибокому вивченні, критичному аналізі та узагальненні наукових розробок з досліджуваної проблематики; а також комплексному, системному аналізі значного масиву економіко-статистичної інформації. Їх наукове і практичне значення полягає в тому, що вони можуть слугувати методологічною базою при розробці напрямів розвитку товарного експорту на корпоративному та державному рівнях, зокрема, для нарощування експортного потенціалу аграрних підприємств на ринку ячменю. Зокрема, наукові результати дисертації були використані у практичній діяльності Департаменту агропромислового розвитку Харківської обласної державної адміністрації, аграрними підприємствами: ПП «Агропрогрес», ПП «Андріївка» та ПОСП «Рояківка» Кегичівського району Харківської області та в навчальному процесі Харківського національного технічного університету сільського господарства ім. П. Василенка.

Впровадження результатів дисертаційного дослідження підтверджено довідками, що додані до роботи.

5. Дискусійні положення та зауваження

1. В п.1.2 дисертант детально виклала та ґрунтовно висвітлила величезну сукупність чинників, що впливають на експортний потенціал аграрних підприємств на ринку ячменю. Проте на рис. 1.3. подається їх занадто узагальнена сукупність, що нівелює виявлення їх особливостей у підприємствах, що функціонують саме на ринку ячменю (с.49-65).

2. В роботі не чітко вказано, чому саме вага показників, включених у методику визначення відносної оцінки експортного потенціалу підприємств (табл.1.5), визначена нерівномірно за чотири групи (2, 1, 1, 1): наскільки такий підхід можна вважати об'єктивним. Потребує додаткового пояснення виокремлення критерію: «організаційна структура та менеджмент» - перший із них є складовою другого, а менеджмент, в свою чергу, містить інші складові характеристики.

3. Автор цілком вірно наголошує, що агрохолдинги є основними експортерами зерна, в т.ч., і ячменю, займаючи близько 90% від загального

обсягу. Водночас, на рис.2.8 «Структура каналів розподілу зерна на внутрішньому ринку зерна» до експортерів дисертант відносить і фермерські господарства, які, на даний час, практично самостійно не виходять на зовнішній ринок через організаційну неспроможність, а виступають переважним чином як пасивні учасники ЗЕД – постачальниками зерна для експортних поставок (с.126).

4. Прогнозуючи зростання експортної діяльності сільгосптоваровиробників на ринку ячменю, дисертант вказує, що у сільськогосподарських підприємствах обсяги ячменю можуть становити 6 млн.т зерна, проте не зрозуміло: які саме організаційно-правові форми господарювання мається на увазі та чи віднесені до цієї групи агрохолдинги (с.134).

5. Високо оцінюючи авторський методичний підхід щодо визначення відносного експортного потенціалу підприємств на ринку ячменю, постає питання: чому для його апробації були обрані підприємства, що не здійснюють експортну діяльність. Вважаємо більш обґрунтованим проведення розрахунків відносного експортного потенціалу здійснювати на підприємствах-експортерах: тоді можна було б порівняти його з фактичними обсягами та оцінити рівень використання.

6. Цікавою є теза дисертантки по перспективі виробництва органічної сільськогосподарської продукції в контексті нарощування експортного потенціалу аграрних підприємств України, зокрема, на ринку ячменю. Для обґрунтованості та завершеності пропозиції цікаво було б додати розрахунки економічної складової в структурі надходжень від експорту за рахунок нарощування органічного виробництва ячменю.

7. Аналізуючи географічну диверсифікацію експорту ячменю в контексті розвитку експортного потенціалу підприємств, автор вказує на європейський вектор, на невикористання Україною преференційних торговельних умов з боку ЄС (тільки 9% квоти використано на ввезення ячменю і на 97% - на продукти переробки ячменю в 2014 р.), що опосередковано вказує на існуючі реальні можливості реалізації експортного потенціалу підприємств на ринку ячменю (с.181). В представленому дисертаційному дослідженні дисертантка не вказує, чи низька якість зерна ячменю, чи тільки нестача коштів в аграрних підприємствах стримує запровадження європейських стандартів якості та отримання відповідних сертифікатів чи ще й недосконалість інституційних умов.

Однак вказані зауваження не змінюють загальної високої оцінки теоретичного і практичного значення отриманих результатів даного

дисертаційного дослідження, а слугують лише стимулом до подальших досліджень дисертанта у цій проблематиці.

6. Відповідність змісту автореферату та основних положень дисертації

Автореферат дисертаційної роботи оформлено відповідно до встановлених вимог, його зміст відповідає основним положенням дисертації. В авторефераті розкрито всі основні наукові результати, висновки та рекомендації, які було отримано в процесі наукового дослідження.

Загальні висновки.

Дисертація Бабан Т.О. на тему «Розвиток експортного потенціалу аграрних підприємств на ринку зерна ячменю» виконана на високому науковому рівні і є самостійною завершеною науковою працею. Структура й обсяг роботи відповідають встановленим нормам. Зміст дисертації відповідає визначеній меті, поставлені здобувачем наукові завдання вирішені повною мірою і таким чином мету дослідження досягнуто. Основні положення дисертації та всі положення, що задекларовані автором, містять елементи наукової новизни, рівень яких визначено коректно.

Дисертаційна робота «Розвиток експортного потенціалу аграрних підприємств на ринку зерна ячменю» в цілому відповідає нормативним вимогам МОН України та пп. 9, 11, 12 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 року із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 656 від 19.08.2015 р., а її автор – Бабан Тетяна Олександрівна – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами.

Офіційний опонент

Доктор економічних наук, професор,

завідувач кафедри менеджменту

зовнішньоекономічної діяльності

та євроінтеграції

Сумського національного

аграрного університету

Міністерства освіти і науки України *Л. І. Михайлова* Л. І. Михайлова

Вчений секретар Сумського НАУ
доктор економічних наук, доцент

Ю.І.Данько